

Να έχεις ή να είσαι;

Να έχεις ή να είσαι;
Οι τρεις ιεράρχες και το μυστήριο της πρόσληψης
του αδελφού και του ξένου

Χρυσόστομος Α. Σταμούλης

Κύριε πρύτανη,
Κύριοι αναπληρωτές πρύτανη,
Κυρίες και κύριοι κοσμήτορες,
εκλεκτοί συνάδελφοι και συναδέλφισσες,
αγαπητές φοιτήτριες και αγαπητοί φοιτητές,

Παρότι βρισκόμαστε στην «καρδιά του Χειμῶνος», όπως θα έλεγε ο ασκητικός της λογοτεχνίας, Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης, περί Ανοιξeos ο λόγος σήμερα. Μιας Ανοιξeos, την οποία, όπως λέγει ο λαός και μαζί του ο υμνωδός της Εκκλησίας, δεν φέρνει μοναχό ένα χελιδόνι. Τρία αηδόνια, όμως, μπορούν να φέρουν την Άνοιξη των ψυχών, μπορούν να αποτελέσουν την Άνοιξη των ψυχών. Μια Άνοιξη η οποία έρχεται να σπάσει την εσωστρέφεια σώματος κλειστού και ως εκ τούτου αδύναμου να δει και να πει τα μυστήρια του Θεού, να πει το θαύμα. «Ἐαρ», λοιπόν, «χελιδῶν οὐ καθίστησι μία· Αἱ τρεῖς ἀηδόνες δὲ τῶν ψυχῶν ἔαρ»¹. Και νομίζω ότι είναι σαφές, πως τα τρία αηδόνια είναι οι τιμώμενοι τόσο από την Εκκλησία όσο και από την εκπαιδευτική κοινότητα άγιοι της Εκκλησίας, ο Γρηγόριος ο Θεολόγος, ο Βασίλειο ο Μέγας και ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος.

Δεν χωρά καμία αμφιβολία ότι όλα αυτά τα χρόνια από τη θέσπιση του κοινού εορτασμού των τριών αγίων από τον Ιωάννη τον Μαυρόπου, την εποχή της Βασιλείας του Αλεξίου Κομνηνού, τον 11^ο αιώνα, αλλά και από το 1842, χρονιά που το πανεπιστήμιο Αθηνών καθιέρωσε για όλη την ελεύθερη Ελλάδα την εορτή των Τριών Ιεραρχών ως ημέρα αφιερωμένη στην Παιδεία και στα Γράμματα, έχουν γραφεί χιλιάδες σελίδες για τη ζωή τους, τη θεολογία τους και τη συμβολή τους στην Εκκλησία και τον πολιτισμό. Γεγονός που αφαιρεί το νόημα από την αναλυτική αναφορά μας σε λεπτομέρειες του βίου, αλλά και σε επί μέρους θέματα διδασκαλίας που η συγγραφική γραφίδα έχει καλύψει με επάρκεια και συνέπεια.

Με δεδομένη μια τέτοια πραγματικότητα, η ομιλία μου αυτή θα επικεντρωθεί στη μεθοδολογία συνάντησης με το άλλο, την ετερότητα,

¹ <http://www.saint.gr/3569/saint.aspx>

Να έχεις ή να είσαι;

που οι τρεις άγιοι εισηγούνται. Μια μεθοδολογία με νόημα, η οποία μπορεί να αναδείξει το σημαντικό της αναλογικής σχέσης παρελθόντος και παρόντος. Ή αλλιώς να δείξει το δρόμο του πράττειν μιας Εκκλησίας, αλλά και μιας εκπαιδευτικής κοινότητας, που καταφάσκει στο θέλγειν. Διότι καθώς γνωρίζουμε πολύ καλά η μεγάλη αμαρτία είναι το μη θέλγειν, η άρνηση της κίνησης και της αλλαγής, που αποτελούν τις μοναδικές συνθήκες που κρατούν ένα σώμα σε εγρήγορση. Τις μοναδικές συνθήκες που κρατούν ένα σώμα ζωντανό.

Μάλιστα, τούτη η κατάφαση στην αναλογία, θα λέγαμε πως αποτελεί και μια επιταγή, που προβάλλεται από τις ομοιότητες που παρουσιάζει η εποχή των τριών ιεραρχών αγίων με τη δικιά μας εποχή. Και το λέγω τούτο, διότι η ανάδειξη του έθνους-κράτους, στους ενδιάμεσους χρόνους και άλλων πολιτειακών σχημάτων, δημιούργησε κοινωνικο-πολιτικές συνθήκες πολύ διαφορετικές από αυτές που εισηγείται και αναδεικνύει το φαινόμενο της πολυπολιτισμικότητας². Βέβαια, η πολυπολιτισμικότητα είναι ένας γενικός όρος, ο οποίος είναι δεκτικός πολλών ερμηνειών, όπως άλλωστε και όλοι οι όροι. Εντούτοις, είναι σαφές ότι ο 4^{ος} και 5^{ος} αιώνας στην Ανατολή, όπου ζουν και δρουν οι τρεις ιεράρχες, έχει αρκετά κοινά χαρακτηριστικά, με τον 20^ο και κυρίως 21^ο αιώνα κυρίως σε Ευρώπη και Αμερική, όπου κυριαρχούν συνθήκες «ανομοιογένειας», κατά κανόνα θρησκευτικής και εθνικής. Γεγονός που κάνει επιτακτική τη συζήτηση για το διάλογο και ουσιαστικά τη συμπόρευση με την ετερότητα, μια συζήτηση, που φαίνεται πως στους ενδιάμεσους χρόνους και κάτω από καταστάσεις γενικής ομοιογένειας - παράδειγμα Ελλάδας έως και τις αρχές της δεκαετίας του '80-, εμφανιζότανε κενή νοήματος ή κενή περιεχομένου.

Οι εορταζόμενοι άγιοι ζουν σε μια εποχή που η ιστορία φέρνει σε συνάντηση τρία μεγάλα και οικουμενικά θρησκευτικά μεγέθη, τον Ελληνισμό, τον Ιουδαϊσμό και τον Χριστιανισμό. Μια εποχή σκληρή, με έντονες αντιπαραθέσεις, συγκρούσεις και εντάσεις, που απειλούσαν με διάλυση τον κοινωνικό ιστό της αυτοκρατορίας. Και εδώ ακριβώς βρίσκεται η συμβολή τους. Διότι, κινούμενοι στις ράγες της χριστιανικής οντολογίας, που σε πολλές περιπτώσεις υποχωρεί κάτω από θρησκευτικές ιδεολογίες και φονταμενταλισμούς, κατάφεραν να δημιουργήσουν διά της

² Η Πολύμνια Αθανασιάδη, συγγραφέας του ενδιαφέροντος βιβλίου, *Η άνοδος της μονοδοξίας στην ύστερη αρχαιότητα*, εκδ. Εστία, 2017, σε συνέντευξή της, σημειώνει, πως: «Η τεράστια ελευθερία επιλογής που περιγράφει ο Λουκιανός έχει τελικά κουράσει τους ανθρώπους. Έρχεται μια στιγμή όταν η πολύδοξη, «ανοικτή» κοινωνία των μέσων αυτοκρατορικών χρόνων αρχίζει από μόνη της, χωρίς αυτό να της επιβάλλεται από εξωτερικούς παράγοντες, να στενεύει η ίδια τους ορίζοντές της και να θέτει περιορισμούς και όρια στις επιλογές του ατόμου. Έτσι, λίγο-λίγο φτάνουμε στο άλλο άκρο που καλείται μονοδοξία. Η επικράτηση του χριστιανισμού δεν είναι η αιτία αυτής της εξέλιξης αλλά ένα σύμπτωμα», http://www.lifo.gr/print/book_feature/175710/kyria-athanasiadi-pos-perasame-apo-enan-anthropokentriko-se-enan-theokentriko-politismo. Μια θέση, η οποία ξανανοίγει τη συζήτηση για το διάλογο υποκειμενικότητας και αντικειμενικότητας και γεννά, δίχως άλλο, συζήτηση μεγάλη.

Να έχεις ή να είσαι;

αποδοχής και της πρόσληψης και εξάπαντος μέσα από την κατάφαση στη σημαντικότητα της παιδείας, συνθήκες σεβασμού και καταλλαγής.

Βέβαια, μια τέτοια προσπάθεια, θα πρέπει να εξεταστεί στα πλαίσια της συνάφειάς της. Και το λέγω αυτό διότι στόχος μου δεν είναι η άκριτη ιεροποίηση, ωραιοποίηση και ηρωοποίηση του εγχειρήματός τους, αλλά η ανάδειξη μιας διάθεσης. Η ανάδειξη, δηλαδή, του ξεπεράσματος όλων όσων διαιρούν τα σώματα -μια τέτοια διαδικασία εξάπαντος δεν αγνοεί, ούτε υποβαθμίζει τις διαφορές-, και η ταυτόχρονη αποκάλυψη στοιχείων ενότητας που επεκτείνει το μαζί αυτών των σωμάτων. Με τον τρόπο αυτό, τα διαφορετικά μεγέθη (θρησκευτικά, πολιτιστικά, πολιτικά), παραμένουν εντός του κοινού πολιτικοκοινωνικού και οπωσδήποτε πολιτισμικού ιστορικού χώρου, με όλα εκείνα τα στοιχεία που αναδεικνύουν τη νόμιμη, αλλά και θεμιτή για τη φυσιολογία μιας κοινωνίας, ετερότητα τους.

Εάν, τώρα, θα ήθελα να ονομάσω τούτη τη μεθοδολογία των φωτεινών αγίων της Εκκλησίας, θα έλεγα ότι πρόκειται για μια μεθοδολογία της προσλήψεως. Στ' αλήθεια, πρόκειται για το μυστήριο της προσλήψεως, το οποίο εδράζεται στον «πολιτισμό της σάρκωσης», που γνωρίζει και αναδεικνύει τη σημαντικότητα του τέλους της βεβαιότητας. Μεθοδολογία αναγκαία, όχι απλά και μόνο για τη συγκρότηση του εκκλησιαστικού εαυτού, αλλά και για την πρόοδο των επιστημών, των προσώπων και των κοινωνιών. Μια διαδικασία, η οποία φέρνει στο κέντρο της δημόσιας ζωής, τη ρυθμιστική αρχή της αναθεώρησης και της αλλαγής· την ανάγκη της επέκτασης και της συγχώρησης.

Βέβαια, κινδυνεύει κανείς, σήμερα, κάτω από την παρά φύση πίεση των άγριων φανατισμών και ιδεολογιών, γιατί όχι και φονταμενταλισμών, που καλύπτουν τη γη της Ορθοδοξίας -έσχατος πειρασμός η αντιμετώπιση εκ μέρους αρκετών μελών της Εκκλησίας της πανδημίας-, να κατηγορηθεί για καινοποίηση της εκκλησιαστικής ζωής και άρνηση της ζώσας εμπειρίας. Έχω την αίσθηση, όμως, ότι μια τέτοια μομφή αγνοεί πλήρως, την πραγματική παράδοση της Εκκλησίας, που αναγνωρίζει στο πρόσωπο του Χριστού, το σημαιοφόρο ενός τρόπου που αντλεί ή καλύτερα εδράζεται στην «παράδοση κράση» και στην «καινή μίξη». Όπως αναγνωρίζει, άλλωστε, και στις ενέργειες της Αγίας Τριάδος, τον τρόπο ενέργειας εκείνου του εκκλησιαστικού σώματος, που διεκδικεί το κατ' εικόνα και το καθ' ομοίωσιν του δημιουργού Θεού. Υπάρχω με τον τρόπο του Χριστού, σημαίνει ζω με τον τρόπο του Χριστού. Και υπάρχω με τον τρόπο των προσώπων της Αγίας Τριάδος, σημαίνει ενεργώ με τον τρόπο που ενεργούν τα πρόσωπα της Αγίας Τριάδος. Μια ενέργεια, που πλουτίζει συνεχώς το σώμα και το αυξάνει, προκειμένου να φτάσει σε «μέτρον ηλικίας Χριστού».

Και είναι σαφές, πως μια τέτοια μεθοδολογία τρόπου ύπαρξης και τρόπου δράσης, δεν μπορεί να είναι φοβική απέναντι στο σύνολο του κόσμου και της ζωής. Ο χριστιανός, κατά Βασίλειο, μοιάζει με τη μέλισσα,

Να έχεις ή να είσαι;

η οποία επισκέπτεται όλα τα λουλούδια, αλλά όχι όλα με τον ίδιο τρόπο και λαμβάνει από αυτά μόνο τα ωφέλιμα, δηλαδή εκείνα τα υλικά, που θα της επιτρέψουν να φτιάξει το μέλι της³. Θα της επιτρέψουν να καρπίσει.

Σε μια προσπάθεια αναλογικής λειτουργίας και παραγωγής θεολογίας, ως έκφρασης τρόπου, μπορεί να στηριχθεί κανείς στην «χρήση των πιο διαφορετικών πηγών της κουλτούρας»⁴, δηλαδή σε ένα δυναμικό άνοιγμα, σε μια *συμβολή* που επιζητά την πολυφωνία και πολυρυθμία ενός κόσμου τόσο ενικού όσο και πληθυντικού. Μέθοδος «υψηλού ρίσκου»⁵, που χρησιμοποιείται στο χώρο της φιλοσοφικής πρωτοπορίας και αποτελεί ανάλογο της πατερικής μεθοδολογίας του Μεγάλου Βασιλείου, για παράδειγμα, που μόλις προαναφέραμε⁶. Βέβαια, θα πρέπει να τονίσω εδώ, πως τούτη η μεθοδολογία φαίνεται πως λησμονήθηκε, στην καλύτερη περίπτωση, στη χειρότερη λειδορήθηκε, στα όρια της σύγχρονης και «αυστηρής» Ορθόδοξης θεολογίας, που παγιδεύτηκε στην «ακίνδυνη;» ιστορική διάσταση και την απόλυτη εσωστρέφεια της μίας και μόνης μεθόδου.

Βέβαια, στο χώρο της Θεολογίας εκείνο που ίσως φοβίζει σε ένα τέτοιο εγχείρημα είναι το ρίσκο του σχετικισμού. Κίνδυνος οπωσδήποτε υπαρκτός, αλλά όχι πιο δυνατός από τον κίνδυνο του απονευρωμένου ιστορικισμού, που εν τέλει καταργεί την ίδια την ιστορία μέσα από την αποθέωσή της. Και βέβαια, δεν αναφέρομαι καθόλου εδώ στις πολύπλοκες περιπτώσεις υποκατάστασης του θεολογικού από σχήματα πολιτισμικά και άλλα. Πρακτική που κατά καιρούς εφαρμόστηκε στο χώρο της Ορθόδοξης θεολογίας και δημιούργησε μύρια όσα προβλήματα και συγχύσεις.

³ «Ὡς γὰρ τῶν ἀνθέων τοῖς μὲν λοιποῖς ἄχρι τῆς εὐωδίας ἢ τῆς χροῆς ἐστὶν ἡ ἀπόλαυσις, ταῖς μελίτταις δ' ἄρα καὶ μέλι λαμβάνειν ἀπ' αὐτῶν ὑπάρχει, οὕτω δὴ κἀνταῦθα τοῖς μὴ τὸ ἡδὺν καὶ ἐπίχαρι μόνον τῶν τοιούτων λόγων διώκουσιν ἔστι τινα καὶ ὠφέλιαν ἀπ' αὐτῶν εἰς τὴν ψυχὴν ἀποθέσθαι. Κατὰ πᾶσαν δὴ οὖν τῶν μελιττῶν τὴν εἰκόνα τῶν λόγων ἡμῖν μεθεκτέον. Ἐκεῖναί τε γὰρ οὔτε ἅπασι τοῖς ἄνθεσι παραπλησίως ἐπέρχονται, οὔτε μὴν οἷς ἂν ἐπιπῶσιν ὅλα φέρειν ἐπιχειροῦσιν, ἀλλ' ὅσον αὐτῶν ἐπιτήδειον πρὸς τὴν ἐργασίαν λαβοῦσαι, τὸ λοιπὸν χαίρειν ἀφήκαν· ἡμεῖς τε, ἦν σωφρονῶμεν, ὅσον οἰκεῖον ἡμῖν καὶ συγγενὲς τῇ ἀληθείᾳ παρ' αὐτῶν κομισάμενοι, ὑπερβησόμεθα τὸ λειπόμενον. Καὶ καθάπερ τῆς ῥόδωνιάς τοῦ ἄνθους δρεψάμενοι τὰς ἀκάνθας ἐκκλίνομεν, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν τοιούτων λόγων ὅσον χρήσιμον καρπωσάμενοι, τὸ βλαβερὸν φυλαξόμεθα», Μ. Βασιλείου, Προς τους νέους ὅτι ἐξ ἐλληνικῶν ωφελοῖντο λόγων, 4...

⁴ Ν. Ασβεστάκης, Πρόλογος, R. Kearney, *Ξένοι Θεοὶ καὶ Τέρατα*, μετάφραση Ν. Κουφός, εκδ. Ἰνδικτος, Αθήνα 2006, σ. 9.

⁵ Ν. Ασβεστάκης, Πρόλογος, R. Kearney, *Ξένοι Θεοὶ καὶ Τέρατα*, σ. 9. Για το θέμα βλ. την πολύ ενδιαφέρουσα μελέτη του Π. Καλαϊτζίδη, *Ελληνικότητα καὶ Αντιδυτικισμὸς στη «Θεολογία του '60»* (Διατριβὴ ἐπὶ διδακτορία), Θεσσαλονίκη 2008.

⁶ Γράφει σχετικά ὁ Νίκος Ματσούκας: «Στην προκειμένη περίπτωση ἡ *Εξαιήμερος* του Μ. Βασιλείου, ἀπὸ τὴν ἀποψη τῆς θεολογικῆς μεθόδου, εἶναι πρωτοπορητικὴ σε σχέση με τὴ δύσκαμπτη καὶ παγιωμένη τακτικὴ τῶν σύγχρονων ἀπολογητῶν του Χριστιανισμοῦ, κυρίως του 19^{ου} αἰῶνα καὶ ἐξῆς, ὅπως ἀνθῆσαν καὶ καρποφόρησαν στὴν Ἀμερικὴ καὶ στὴ Δυτικὴ Ἑυρώπη, μεταφέροντας σε μας ὡς σῆμερα τοὺς πικροὺς καρπούς», *Επιστήμη, φιλοσοφία καὶ θεολογία στὴ Εξαιήμερο του Μ. Βασιλείου*, Θεσσαλονίκη 1990, σ. 8. Καὶ βέβαια, τούτῃ ἡ μεθοδολογία δὲν εἶναι μόνον πρωτοπορητικὴ, ἀλλὰ εἶναι καὶ ἐξόχως τολμηρὴ. «Ἡ δε τοῦ λόγου σύνθεσις», ομολογεῖ ἄλλωστε ὁ ἴδιος ὁ Μ. Βασίλειος, «τολμηρὰ μὲν ἴσως τοῖς πολλοῖς εἶναι δόξει, πλην οὐκ ἐξω τοῦ πρέποντος ενομίσθη», *Περὶ κατασκευῆς ἀνθρώπου*, PG 44,125B.

Να έχεις ή να είσαι;

Με τον τρόπο αυτό, όμως, και κάτω από πιεστικές διαδικασίες εκφοβισμού, που εκβάλλουν σε κυνήγι μαγισσών, η θεολογία στο σύνολό της σχεδόν ταυτίστηκε με τον απόλυτο επιστημονικό ιστορικισμό. Η επιστροφή στο παρελθόν θεωρήθηκε ως η μόνη δυνατότητα για ζωή στο παρόν. Η οποιαδήποτε ευκαιρία δημιουργικής επέκτασης ματαιώθηκε. Το σύμβολο νεκρώθηκε⁷. Χάθηκε έτσι η ολιστική εικόνα και κατανόηση του κόσμου· αγνοήθηκε προκλητικά ότι τα πάντα μπορούν να γίνουν αφορμή θεολογίας και τα πάντα μπορούν να ποιήσουν θεολογία. Βέβαια, όπως συχνά σημειώνεται, «απαιτείται καιρός για να αντιληφθούμε τις μεταβάσεις», και ίσως ακόμη περισσότερος για να τις αποδεχτούμε, εάν εντέλει τις αποδεχτούμε και δεν μείνουμε εγκλωβισμένοι «εις χώραν μακράν», ανήμποροι να επιστρέψουμε «εις εαυτόν»⁸⁹.

Λησμονήθηκε ουσιαστικά το μείζον μυστήριο της πρόσληψης, που πληρώνει την κένωση, μιας ύπαρξης εκστατικής και εξάπαντος ερωτικής, όπως είναι ο Θεός του Χριστιανισμού, ο Χριστός της ιστορίας και των εσχάτων. Μια πρόσληψη, που καταφέρει την «καταλλαγή» και η οποία ισοδυναμεί με ζωοποίηση των νεκρών και κάθε νεκρότητας¹⁰.

Άλλωστε, τη γέννηση του μυστηρίου επιτρέπει ο βαθύς συγκλονισμός της ύπαρξης. Εκείνη η άγρια και μαζί λυτρωτική εκταφή της βαθιά θαμμένης αβεβαιότητας, που ως άλλη αστραπή των εσχάτων, διαπερνά τη σκληρότητα της δεδομένης και μετρημένης ζωής και μας δείχνει από μακριά την προσδοκώμενη Άνοιξη. Την Άνοιξη μιας ζωής λαμπερής, αλλά στ' αλήθεια αβίωτης, που επαναπαύεται στις δάφνες του κλειστού εσωτερικού εαυτού και της απόλυτης ακινησίας. Μιας ζωής σπαταλημένης στα εύκαιρα και εύκολα ενός τρόπου που αγνοεί τον πλησίον, τον κάθε πλησίον και ολοκληρώνεται ηδονικά στη γη του ύπουλου έχειν και κατέχειν.

«Χθες το δοκείν τις ετίμας, σήμερον το είναι προτίμησον», σημειώνει ο άγιος Γρηγόριος ο Θεολόγος και δείχνει από μακριά τον άλλο δρόμο, τον καινό, που προοδοποιεί την καλή αλλοίωση. Προοδοποιεί την ανατροπή μιας υπάρχουσας νοοτροπίας και μιας αντίστοιχης ζωής και τη διάνοιξη της ύπαρξης στη «μωρία» και το «σκάνδαλο» του Σταυρού, που αποκάλυψε στον άνθρωπο και την ιστορία, το πλέον επαναστατικό πρόσωπο στο διάβα του πολιτισμού, το πρόσωπο της αγίας ευαισθησίας· το πρόσωπο του Χριστού.

Στην καρδιά αυτής της προσπάθειας βρίσκεται, δίχως άλλο, η διάθεση των τριών ιεραρχών να συναντηθούν με τον άνθρωπο της ιστορίας. Κυρίως η συνάντησή τους με και εν τέλει η ολοκληρωτική

⁷ Βλ. σχετικά Σ. Ράμφου, *Χρονικό ενός καινούργιου χρόνου*, εκδ. Ίνδικτος, Αθήνα 1996, σ. 192.

⁸ Βλ. Χ.Α.Σταμούλη, *Έρωτας και θάνατος...*

⁹ Λουκ. 15,13-17.

¹⁰ Ιωάννου Χρυσοστόμου, *Επιστολή προς Κορινθίους*, PG 61, 161: «Ει γαρ η αποβολή αυτών καταλλαγή κόσμου, τις η πρόσληψις, ει μη ζωή εκ νεκρών;».

Να έχεις ή να είσαι;

πρόσληψη των τσαλακωμένων της ζωής, που εικονίζουν τον Χριστό και αναδεικνύουν, πως η επίσκεψή τους, η θεραπεία τους, ο χορτασμός τους, το ντύσιμό τους, και γενικότερα το περιμάζεμά τους, αποτελεί πράξη συνάντησης με τον ίδιο τον Χριστό, πράξη καθολικής αντιπρόσληψης του προσλήπτορά μας. Γράφει και πάλι ο Γρηγόριος: «Όσο είναι ακόμα καιρός, ας επισκεφτούμε τον Χριστό, ας θεραπεύσουμε τον Χριστό, ας ταΐσουμε τον Χριστό, ας ντύσουμε τον Χριστό, ας περιμαζέψουμε τον Χριστό, ας τιμήσουμε τον Χριστό»¹¹.

Και ο Χρυσόστομος, αντιστοίχως, «Δίψασα κρεμασμένος στον σταυρό, διψώ και με τους φτωχούς [...] παρότι μπορώ να θρέψω τον εαυτό μου, τριγυρνώ ζητιανεύοντας, και στέκομαι στην πόρτα σου απλώνοντας τα χέρια μου, διότι θέλω να τραφώ από εσένα. Σε αγαπάω πολύ και αυτή η αγάπη με οδηγεί να καθίσω στο δικό σου τραπέζι»¹².

Στην ίδια ακριβώς γραμμή και ο Βασίλειος, ο οποίος σημειώνει, πως το αγκάλιασμα του ξένου, του αλλότριου και του άγνωστου, φανερώνει την αληθινή διακονία της ασκητικής αγάπης, την έξοδο από το βόλεμα. Έτσι, η φιλοξενία ξεφεύγει τον κίνδυνο, την ανωμαλία της προσωποληψίας και αποδεικνύεται πέλαγος παραμυθίας. Ο φιλάδελφος φανερώνεται και φιλόξενος. Άλλωστε, πάντα κατά τον Καππαδόκη άγιο, «και αυτός και εκείνος ο άνθρωπος έχουν την ίδια φύση. Η ανάγκη και των δυο είναι η ίδια. Δώσε στον αδελφό, δώσε και στον ξένο. Μην αποστραφής τον αδελφό σου, αλλά να κάνεις και τον ξένο αδελφό. Πρέπει να βλέπεις καθαρά. Μη προκρίνεις τον φίλο από τον ξένο, να βαστάξεις και τη δική του ανάγκη [...] Όλοι είμαστε συγγενείς, όλοι αδελφοί. Είμαστε όλοι παιδιά του ίδιου πατέρα. Εάν ψάχνεις τον πνευματικό πατέρα, θα τον βρεις στο πρόσωπο του ουράνιου Θεού, εάν ψάχνεις τα γήινα πράγματα, μητέρα μας είναι η γη. Όλοι είμαστε φτιαγμένοι από τον ίδιο πηλό. Είμαστε αδέρφια και κατά σάρκα και κατά πνεύμα. Όλοι έχουμε το ίδιο αίμα με τον πρώτο άνθρωπο. Όλοι έχουμε λάβει την ίδια χάρη από τον Δεσπότη Θεό. Βλέπε καθαρά, έτσι ώστε να λάβεις όλα τα ελέη»¹³.

Όλα τα παραπάνω, αποδεικνύουν με περισσή έμφαση την ανάγκη μετακίνησης από την έρημο του *έχειν*, στη φιλόξενη γη του *είναι*. Από το χθες στο σήμερα, από τα παλιά στα καινούρια, έτσι όπως αυτά σημαδεύτηκαν από τον Χριστό των εσχάτων, που διέσχισε την ιστορία. Από τον Χριστό των εσχάτων, που έγινε ιστορία: «ο Λόγος σαρξ εγένετο».

¹¹ «Ός έχει προσφυώς λεχθῆ, ἡ Ἐκκλησία δέν εἶναι «ὀ αντίπαλος τῆς ιστορίας», ἀλλά «ὀ ἐλευθερωτῆς τῆς». Διά νά δρᾷ ὡς ἀπελευθερωτική καί μεταμορφωτική δύναμις, ἡ Ἐκκλησία πρέπει νά γνωρίζῃ τόν ἐκάστοτε σύγχρονον ἄνθρωπον καί τόν πολιτισμόν, ἐντός τοῦ ὁποίου ἐκτυλίσσεται ἡ ζωὴ του, νά ἀξιολογῆ τās προκλήσεις καί τās θετικὰς προοπτικὰς του», *Ὁμιλία τῆς Α. Θ. Παναγιότητος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ. κ. Βαρθολομαίου κατὰ τήν Δοξολογίαν εἰς τόν Ἱερὸν Ναόν Ἁγίου Ἀνδρέου*, South Bend, Οκτώβριος 2021.

¹² *Ερμηνεία εἰς τὴν πρὸς Ρωμαίους*, 15, 60, 547-548.

¹³ Μ. Βασιλείου, *Ὁμιλία ρηθείσα ἐν Λακίζοις*, PG 31, 1441A-1441B. Πρβλ. Γέροντος Πορφυρίου, *Βίος καὶ Λόγοι*, σ. 381εξ., 387.

Να έχεις ή να είσαι;

«Χθες είχες μια κάποια πίστη που σου έφεραν οι καιροί», σημειώνει ο Γρηγόριος, «σήμερα να γνωρίσεις την πίστη του Θεού· μέχρι τότε θα χωλαίνουν και τα δυο σου τα πόδια, μέχρι που θα πάει αυτό; Πότε επιτέλους θα προθυμοποιηθείς να οικοδομήσεις ένα άλλον τρόπο; Χθες τιμούσες κάποιες δοξασίες που είχες στο μυαλό σου, σήμερα να προτιμήσεις να είσαι. Μέχρι που θα φτάσουν οι ενύπνιες μάταιες δοξασίες; Πότε επιτέλους θα σπουδάσεις την αλήθεια».

Και δεν χωρά καμία αμφιβολία, πως το πέραςμα από το έχειν στο είναι, συνιστά στ' αλήθεια για τον άνθρωπο μια τροπική μετακίνηση με νόημα. Μια κίνηση συγκαταβάσεως, αντίστοιχη της συγκαταβατικής μετανάστευσης του Λόγου του Θεού Πατέρα, ο οποίος αφήνοντας τους ουρανούς -κλίνας τους ουρανούς- κατέβηκε για να συναντήσει και εν τέλει να προσλάβει ολοκληρωτικά το δημιούργημά του. Κατέβηκε για να «είναι» με το δημιούργημά του.

Αναλογικά, και η στάση του ανθρώπου της Ορθοδοξίας απέναντι στο συνάνθρωπο, δεν περιορίζεται στη διαδικασία της προσφοράς ενδύματος, προκειμένου να ντύσει τη γύμνια του και στην προσφορά φαγητού προκειμένου να χορτάσει την πείνα του, αλλά γίνεται για τον ελάχιστο αδελφό ένδυμα, γίνεται τροφή, γίνεται «τα πάντα τοις πάσι».

Ένα γίνεται που μεγιστοποιεί το είναι, ένα γίνεται που αποκαλύπτει τις πραγματικές διαστάσεις του είναι. Ένα γίνεται, που φανερώνει την ουσία της Εκκλησίας, τον οντολογικό της πυρήνα, ο οποίος είναι κενωτικός και για τον λόγο αυτό μυστηριακά επεκτατικός. Άλλωστε, όπως σημειώνει ο Αρχιεπίσκοπος Αλβανίας, Αναστάσιος, ακολουθώντας τον Γρηγόριο τον Θεολόγο, «Κλήρος και κλήση του ανθρώπου είναι “το τοις έμπροσθεν επεκτείνεσθαι”»¹⁴. Και μία τέτοια επέκταση, δεν μπορεί παρά να ορίζεται από χαρακτηριστικά ανοικτότητας, ελευθερίας, δυναμικής πρόσληψης και λειτουργικής μεταμόρφωσης. Χαρακτηριστικά που οι τιμώμενοι απόψε ιεράρχες τοποθέτησαν στην αγία τράπεζα του κοινού βίου με εντιμότητα, ειλικρίνεια και καθαρότητα. Χαρακτηριστικά, που είναι ικανά να φέρουν την Άνοιξη της αλλαγής, ενός κόσμου που διψάει για πορεία και συνάντηση, πέρα από διαιρέσεις και εύκολες κατηγοριοποιήσεις που εκκολάπτουν το «θηριώδες και απάνθρωπον»¹⁵ της ατομικής επιβίωσης και σωτηρίας. Χαρακτηριστικά, που προϋποθέτουν και μαζί αποκαλύπτουν μια διαφορετική παιδεία, που κατανοεί, πως «τόσοι άλλοι είμαι εγώ»¹⁶. Μια παιδεία που στο κέντρο της έχει τον άνθρωπο και εξάπαντος όχι μια ιδέα γι' αυτόν. Μια παιδεία που επεκτείνεται, προσλαμβάνοντας την κάθε ετερότητα, που προς στιγμήν φαίνεται πως βάζει σε κίνδυνο την από χρόνια διαμορφωμένη σκληρή και άκαμπτη βεβαιότητα του κλειστού εαυτού.

¹⁴ Αναστασίου, *Παγκοσμιότητα και Ορθοδοξία*, εκδ. Ακρίτας, Αθήνα 2005, σ. 233.

¹⁵ Ιωάννου Χρυσοστόμου, *Προς τους έχοντες παρθένους συνεισάκτους*, PG 47, 500.

¹⁶ Ν.Γ.Πεντζίκης, *Έρωσ της Εκκλησίας*.

Να έχεις ή να είσαι;

Κύριε πρύτανη,
Συναδέλφισσες και συνάδελφοι,
Αγαπητές φοιτήτριες και αγαπητοί φοιτητές,
Φίλες και φίλοι,

Ο μέγας αναθεωρητικός και ως εκ τούτου μέγας ερωτικός - αναθεώρηση χωρίς έρωτα δεν γίνεται-, ο Μάνος Χατζιδάκις, ο προσηλωμένος στον άλλο και στους σταυρωμένους του κόσμου, απαντώντας σε ερώτηση για το τι τον «δίδαξε» η ζωή έπειτα από όλα αυτά τα χρόνια, έλεγε τα εξής: «Να περιφρονώ τις συνήθειες των πολλών, τη λογική του κράτους και την “ηθική” των συγγενών μου. Να αγαπώ με πάθος τους κυνηγημένους, τους ανορθόδοξους και τους αναθεωρητές. Να περιφρονώ αυτούς που δεν στοχεύουν στην αναθεώρηση και στην πνευματική νεότητα, τους εφησυχασμένους συνομήλικους και την κάθε λογής χυδαιότητα. Να αδιαφορώ για τη δόξα, με φυλακίζει μες στα πλαίσια που καθορίζει εκείνη κι όχι εγώ».

Σας ευχαριστώ!